

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БЕЛЕНОК ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ

УДК 343.31+343.852

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКА
ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Вознюк Андрій Андрійович,

Національна академія внутрішніх справ,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Дудоров Олександр Олексійович,

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем попередження,

припинення та розслідування злочинів територіальними органами

Національної поліції України

кандидат юридичних наук, доцент

Луценко Юрій Васильович,

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки та оборони України,

начальник відділу дослідження проблем протидії організованим злочинностям

загальнокримінальної спрямованості, у сфері торгівлі людьми, нелегальної міграції,

обігу обмежено оборотоздатних та вилучених з цивільного обороту об'єктів

Захист відбудеться 23 грудня 2021 р. о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 23 листопада 2021 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Сергій БРАТЕЛЬ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Серед пріоритетних завдань розбудови України як правової держави європейського зразка – створення ефективної правоохоронної системи, важливою складовою якої є забезпечення високого рівня захисту правоохоронців. Ефективність діяльності вітчизняних правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня захисту прав і свобод їхніх працівників, який, з огляду на виконувані ними функції, повинен мати високий ступінь. З цією метою в законі про кримінальну відповідальність встановлено систему кримінально-правових заборон, що передбачають посилений захист працівників правоохоронних органів. Важливим елементом цієї системи є ст. 345 Кримінального кодексу (далі – КК) України – «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу».

Значущість цієї норми зумовлена тим, що на практиці серед усіх посягань на авторитет правоохоронних органів погрози або насильство є найбільш поширеними. Наприклад, 2013 року було зареєстровано 540 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, 2014-го – 684 (+26,7 %), 2015-го – 705 (+3,1 %), 2016-го – 967 (+37,2 %), 2017-го – 1115 (+15,3 %), 2018-го – 817 (–26,7 %), 2019-го – 821 (+0,5 %), 2020-го – 909 (+10,7 %). Динаміка злочинів зазначеної категорії засвідчує зростання їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років.

Передумовою ефективної системи кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства є наявність якісної кримінально-правової норми й науково обґрунтованої системи заходів запобігання цим кримінально протиправним діям.

Вагомим внеском у розроблення питань кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є дослідження А. В. Бойка, Л. П. Брич, І. О. Давидович, О. О. Дудорова, С. В. Єрмолаєвої-Задорожньої, О. О. Кирбятєва, В. А. Клименка, В. В. Кузнецова, І. Д. Метельського, В. І. Осадчого, М. В. Сийплові, А. М. Удада, О. А. Чувакова, М. І. Хавронюка та ін.

Значний науковий доробок щодо вивчення проблем кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності й запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері становлять праці таких науковців, як А. В. Андрушко, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, П. А. Воробей, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, О. М. Джужа, О. Г. Колб, О. М. Литвинов, Ю. В. Луценко, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, Р. О. Мовчан, А. А. Музика, Є. С. Назимко, Є. О. Письменський, А. В. Савченко, М. М. Сенько, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. В. Черней, П. Л. Фріс, В. І. Шахун, С. С. Яценко та ін.

Констатуючи вагомий внесок учених у розроблення зазначеної проблематики, зауважимо, що їхні праці стосувалися лише певних її аспектів. Нині відсутні комплексні дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (підстав кримінальної відповідальності, передбачених ст. 345 КК України, та відповідної практики правозастосування, рівня, структури, динаміки, латентності, причин й умов учинення окреслених деліктів, особи злочинця та потерпілого), а також розроблення на цій основі ефективної системи заходів запобігання вказаним злочинам.

Це позначається на ефективності запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, застосування кримінально-правової норми, передбаченої ст. 345 КК України, та зумовлює потребу у формулюванні пропозицій щодо недопущення цих кримінально протиправних діянь, їх припинення, а також забезпечення правильної кваліфікації. Зазначене засвідчує актуальність дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження відповідає Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 р.), Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії НАПрН України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11), Основним напрямом наукових досліджень НАВС на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 24 грудня 2012 р. (протокол № 35) та включена до Переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України (п. 1231, 2012 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є комплексне розв'язання теоретичних і практичних проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання злочинам, передбаченим ст. 345 КК України, та формування на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо недопущення цих кримінально протиправних діянь, їх припинення, а також забезпечення правильної кваліфікації.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- з'ясувати сучасний стан наукового розроблення кримінально-правових і кримінологічних проблем погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу;
- розкрити об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України;
- схарактеризувати суб'єктивні ознаки цього складу злочину;
- встановити кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу;
- розкрити особливості реалізації кримінальної відповідальності за вказані делікти;
- з'ясувати сучасний стан учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України;
- схарактеризувати осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу;
- розглянути кримінологічну характеристику потерпілих від цих кримінально протиправних діянь;

- розкрити детермінанти погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу;
- сформулювати пропозиції щодо загальносоціальних заходів запобігання цим злочинам;
- визначити перспективні напрями спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, передбаченим ст. 345 КК України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів та запобігання кримінальним правопорушенням проти них.

Предмет дослідження – кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети й задач використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: *діалектичний* – для осмислення проблематики дослідження, визначення його структури (розділи 1–3); *системний* – у процесі комплексного дослідження елементів кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також системи заходів запобігання цим деліктам (розділи 1–2); *формально-логічний (догматичний)* – у межах тлумачення норми, передбаченої ст. 345 КК України (розділ 1); *історико-правовий* – з метою дослідження розвитку законодавства, що стосується кримінально-правової охорони правоохоронців від кримінальних правопорушень (розділ 1); *компаративістський* – для з'ясування підходів до криміналізації погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу в законодавстві різних держав світу (розділ 1); *соціологічний (аналізу документів, опитування)* – під час вивчення матеріалів судової практики за ст. 345 КК України та проведення опитування правоохоронців (розділи 1–3); *статистичний* – для аналізу відповідних кількісних та якісних показників (вступ, розділи 1–3); *моделювання* – у межах розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства (розділ 1, висновки).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2013–2020 рр.; результати вивчення 306 вироків, винесених протягом 2020–2021 рр. у всіх областях України стосовно 316 осіб, яких обвинувачено в учиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України; інші судові рішення; результати опитування 66 працівників ДВБ НП України: управління розкриття злочинів, учинених стосовно поліцейських, а також Київського міського управління та управлінь у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Харківській та Хмельницькій областях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретичних і прикладних проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання цим злочинам. У роботі аргументовано низку нових положень, висновків і рекомендацій:

вперше:

- з'ясовано стан учинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за 2013–2020 рр., що охоплює відомості про їх структуру (переважно (78,5 %) це

завдавання правоохоронцям легких тілесних ушкоджень, значно рідше (13 %) – погрози цим представникам влади), динаміку (зростання в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років), питому вагу (упродовж 2014–2020 рр. ці делікти в середньому становили 50,2 % посягань на авторитет правоохоронних органів), а також вид, причини й рівень латентності (здебільшого середній і високий рівень природної латентності, зумовлений небажанням потерпілих заявляти про злочин або неправильною кваліфікацією вчиненого);

– розроблено сучасну кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків (чоловік віком 25–50 років, громадянин України, місцевий мешканець міста, із загальною середньою або професійно-технічною освітою, котрий офіційно не працевлаштований, зловживає алкогольними напоями та раніше вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення, іноді – раніше судимий);

– сформульовано систему детермінант злочинів, передбачених ст. 345 КК України, яка охоплює соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові, організаційно-управлінські причини й умови, дозволяє диференційовано й комплексно підійти до формування тактики та стратегії протидії погрозам або насильству щодо правоохоронців, передусім поліцейських, шляхом формування системи адекватних заходів запобігання цим суспільно небезпечним діям;

– запропоновано типологію жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, залежно від виду їхньої поведінки – суспільно корисна (правомірна, позитивна), необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна), яка дозволяє визначити роль жертви в механізмі погроз або насильства щодо правоохоронців, а також встановити особливості детермінації та розвитку віктимності цих суб'єктів;

удосконалено:

– положення щодо об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України (потерпілих, форм об'єктивної сторони злочину, ознак суб'єкта, мотиву, критеріїв відмежування від суміжних кримінальних правопорушень);

– типологію осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, що охоплює такі критерії, як стійкість антисоціальної спрямованості правопорушника, його стосунки з потерпілим, мотив, мета, вид (спосіб) суспільно небезпечного діяння, досвід учинення інших кримінальних правопорушень, стан сп'яніння, вид делікту, який передуює погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, а також кількість суб'єктів злочину та форма співучасті;

– віктимологічний напрям запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, який охоплює пропозиції стосовно підвищення ефективності діяльності правоохоронців та убезпечення їх від протиправних посягань;

– положення щодо оптимізації системи спеціально-кримінологічних заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів з метою недопущення цих злочинів, їх припинення на стадії готування чи замаху (підвищення рівня авторитету правоохоронців та довіри до них; вжиття заходів

з профілактики професійної деформації вказаних суб'єктів; підвищення рівня дисципліни цих представників державної влади; удосконалення форм і методів протидії правопорушенням; удосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпечення дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності; детальне роз'яснення їм підстав і порядку застосування вогнепальної зброї тощо);

дістало подальший розвиток:

– положення щодо кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, які пов'язані з учиненням цих злочинів у співучасті, повторно, службовою особою, з використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини тощо;

– характеристика потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за ознаками статі, віку, громадянства, сімейного стану, відомостями про стосунки з правопорушником, службу, посаду, обов'язки, позитивні й негативні ознаки та риси цих осіб;

– пропозиції стосовно вдосконалення механізму реалізації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу шляхом оптимізації системи покарань за вчинення цих деліктів, а також обґрунтованого застосування кримінально-правових і кримінальних процесуальних заохочувальних норм;

– напрями загальносоціального запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів (завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів та системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи, підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального та правового захисту правоохоронців; підвищення рівня правової культури громадян тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, упроваджені та використовуються в:

– *законотворчій діяльності* – у межах удосконалення законодавства, спрямованого на забезпечення ефективної охорони працівників правоохоронних органів від погроз або насильства;

– *правозастосовній діяльності* – під час кваліфікації злочинів, передбачених ст. 345 КК України, та запобіганням їм (акти впровадження ГСУ НП України від 26 жовтня 2021 р. та ГУНП в Запорізькій області від 11 жовтня 2021 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – у дослідженнях проблем протидії кримінальним правопорушенням проти працівників правоохоронних органів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27 вересня 2021 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права та кримінології (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11 жовтня 2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки й положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. З метою обґрунтування окремих положень дослідження використано праці інших учених, на які зроблено посилання. У науковій статті «Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав» (співавтор М. М. Сенько), здобувачу належать висновки щодо переваг і недоліків конструкцій погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів у КК України та деяких зарубіжних держав. У науковій статті «Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» (співавтор М. М. Сенько) здобувачу належать пропозиції щодо уточнення назви ст. 345 КК України, а також дійсності й реальності відповідних погроз. У тезах доповіді «Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності» (співавтор М. М. Сенько) здобувачу належать висновки щодо кримінально-правового змісту погрози.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на таких наукових заходах: «Гідність. Солідарність. Субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 10–11 березня 2006 р.), «Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах» (м. Харків, 15 грудня 2006 р.), «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2 березня 2007 р.), «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 23–24 березня 2007 р.), «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи вдосконалення» (м. Львів, 13–15 квітня 2007 р.), «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 25 квітня 2007 р.), «Правова система, громадянське суспільство та держава» (м. Львів, 10–12 травня 2007 р.), «Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах» (м. Харків, 14 грудня 2007 р.), «Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства» (м. Львів, 7 листопада 2008 р.), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 7 грудня 2012 р.), «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні» (м. Харків, 19 квітня 2013 р.), «Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» (м. Київ, 5 липня 2013 р.), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 20 листопада 2020 р.), «Topical issues of modern science, society and education» (м. Харків, 3–5 жовтня 2021 р.), «Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Львів, 15–16 жовтня 2021 р.), «Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України» (м. Одеса, 29 жовтня 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 24 наукових працях, серед яких шість наукових статей – у наукових фахових виданнях України, дві наукові статті – у наукових періодичних виданнях інших держав (Люксембург, Чехія), 16 тез доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, що об'єднують 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (355 найменувань на 36 сторінках) і 8 додатків на 88 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 353 сторінки, з них обсяг основного тексту – 214 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації; визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій автора, у яких відображено основні положення роботи.

Розділ 1 «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукового розроблення проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу»* встановлено, що в Україні відсутні монографічні дослідження, у яких комплексно й системно висвітлено проблематику кримінально-правової та кримінологічної характеристики цих деліктів. Доктринальні розвідки з означеної тематики запропоновано поділити на такі групи: 1) роботи, присвячені кримінально-правовій характеристиці погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу; 2) дослідження інших кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів; 3) наукові розвідки кримінологічних аспектів посягань на працівника правоохоронного органу.

За результатами вивчення практики встановлено, що система кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства, а також запобігання цим деліктам неефективна, має суттєві недоліки. На підставі аналізу наукової літератури констатовано наявність різних концептуальних поглядів щодо вдосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування, а також заходів запобігання цим злочинам. Це обумовило нагальну потребу в удосконаленні наявних і пошуку нових підходів до розв'язання досліджуваних проблем.

У підрозділі 1.2 *«Об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України»* визначено об'єкти складу погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а саме: родовий (суспільні відносини, що виникають з приводу нормального функціонування та авторитету органів державної влади); безпосередній основний (суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність та авторитет правоохоронних органів, котрі законодавець поставив під кримінально-правову охорону, надаючи їм пріоритет перед додатковим безпосереднім об'єктом вказаного складу злочину), безпосередній додатковий обов'язковий (суспільні відносини, що існують з приводу охорони здоров'я та психічної недоторканності працівника такого органу, а також його близьких родичів і їхнього майна).

Обґрунтовано доцільність у ст. 345 КК України та ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» заміни терміна «близькі родичі» на «близька особа», а також запропоновано уточнити визначення цього терміна, представленого в п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проекту КК України. Підтримано пропозицію щодо розширення кола потерпілих від досліджуваного делікту колишніми правоохоронцями.

Рекомендовано закріпити в ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» терміни «правоохоронний орган» (орган державної влади, наділений сукупністю специфічних ознак, притаманних виключно правоохоронній або правозастосовній діяльності, пов'язаній із захистом встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної системи, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України) та «працівник правоохоронного органу» (особа, яка перебуває на службі в правоохоронному органі, у зв'язку з чим залежно від обсягу наданих їй прав та покладених на неї обов'язків постійно або тимчасово виконує правоохоронні або правозастосовні функції).

Запропоновано обов'язковими ознаками погрози вважати реальність останньої (існує насправді) та дійсність її сприйняття потерпілим (такий її вияв, за якого потерпілий чітко усвідомлюватиме, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю, тобто суспільно небезпечні наслідки фактично настануть), а також рекомендовано уточнити назву ст. 345 КК України шляхом конкретизації різновиду насильства (насильством у диспозиції статті слід вважати фізичне насильство) та потерпілих (за рахунок включення близької особи).

У підрозділі 1.3 «Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України» встановлено, що суб'єкт погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є загальним. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення цього злочину, залежить від форми його об'єктивної сторони: за погрози, умисне заподіяння побоїв чи легких тілесних ушкоджень – із 16 років, а за умисне заподіяння середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень – з 14 років. Підтримано пропозицію щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у всіх його формах, до 14 років.

У разі вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, службовою особою з використанням свого службового становища, дії винного в певних випадках (коли суб'єктом теж є працівник правоохоронного органу, а також наявна істотна шкода) рекомендовано кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 345 та 365 КК України. В інших випадках факт участі службової особи запропоновано враховувати лише під час індивідуалізації покарання в межах характеристики особи винного.

Підтримано пропозицію, відповідно до якої передбачені ч. 1 та 2 ст. 345 КК України погроза та побої можуть учинятися лише з прямим умислом, а передбачені ч. 2 та 3 цієї статті тілесні ушкодження – з прямим і непрямим умислом.

Розкрито обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, яка позначається словосполученням «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» і характеризує одночасно як мотив, так і мету таких злочинів. Визнано необґрунтованою конкретизацію в диспозиції ст. 345 КК України мети посягання на правоохоронців (як це зроблено, наприклад, у законодавстві Австрії, Аргентини, Білорусі, Данії, Ізраїлю, Італії, Китаю, Литви, Норвегії, Туреччини, Чехії, Швейцарії, Швеції тощо).

У підрозділі 1.4 «Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» визнано необґрунтованим розміщення в ч. 4 ст. 345 КК України такої кваліфікуючої ознаки, як учинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу організованою групою (з одного боку, це порушення правил конструювання кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину, а з іншого – за результатами вивчення практики протягом 2020–2021 рр. не встановлено жодного такого випадку). Натомість серед кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 345 КК України, запропоновано встановити передусім учинення його групою осіб за попередньою змовою та з використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини. Водночас, з огляду на значну кількість обставин, що можуть підвищувати тяжкість погроз або насильства щодо правоохоронців, більш логічним варіантом конструювання таких обставин визнано той, який застосований у проєкті нового КК України та передбачає їх диференціацію на ознаки складу злочину, що підвищують його тяжкість на один і два ступені, порівняно з базовим ступенем тяжкості злочину (ст. 2.1.15, 2.1.16 проєкту КК України).

У підрозділі 1.5 «Реалізація кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу» розкрито недоліки санкції ст. 345 КК України та обґрунтовано пропозиції щодо їх усунення. Встановлено особливості практики застосування покарання за цей злочин: 1) 52,2 % винних засуджено до позбавлення волі на певний строк (з них 26,1 % строком на 1 рік, 37 % – понад 1 рік до 2 років включно, 26,7 % – понад 2 роки до 3 років включно, 7,8 % – понад 3 роки до 4 років включно, 2,4 % – понад 4 роки до 5 років включно); 2) 42,4 % порушникам призначено обмеження волі (з них 34,4 % строком на 1 рік, 43,3 % – понад 1 рік до 2 років включно, 21,6 % – понад 2 роки до 3 років включно, 0,7 % – понад 3 роки до 4 років включно); 3) 5,3 % засуджених отримали громадські роботи, виправні роботи, штраф, арешт; 4) серед обставин, що обтяжують покарання, переважає вчинення злочину в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння (62,9 %), а серед обставин, які пом'якшують покарання, – щире каяття (81 %), активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення (28,6 %), добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (14,1 %); 5) до 79,1 % засуджених застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням (найчастіше (69,6 %) іспитовий строк становить 1 рік); 6) з 28,8 % правопорушників укладено угоди, з-поміж яких 47,3 % – про визнання винуватості та 52,7 % – про примирення. Виявлено помилки, яких припускаються суди під час призначення покарань і звільнення від відбування покарання за ці злочини, а також запропоновано шляхи їх виправлення.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Сучасний стан учинення погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів» розкрито питому вагу цих злочинів (у середньому впродовж 2014–2020 років 50,2 % серед посягань на авторитет правоохоронних органів), структуру злочинів (78,5 % – умисне легке тілесне ушкодження), а також виявлено тенденцію до збільшення їх кількості протягом 2013–2020 рр. (зростання в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років).

Здебільшого рівень природної латентності зазначених діянь оцінено як середній і високий (притаманний погрозам, побоям, легким та середньої тяжкості тілесним ушкодженням). Розкрито причини цих деліктів, пов'язані з небажанням потерпілих заявляти про них і неправильною кваліфікацією вчиненого.

Встановлено, що злочини, передбачені ст. 345 КК України, учиняють найчастіше на вулиці, рідше – у приміщеннях (за місцем проживання чи перебування або у відділенні поліції), під'їзді, транспортному засобі працівників поліції. Погрози або насильство зазвичай учиняють на місці події, на яке виїжджають правоохоронці в складі автопатруля, СОГ, ГШР, ГРПП тощо.

У підрозділі 2.2 *«Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу»* на підставі аналізу судової практики, статистичних даних, результатів досліджень учених розкрито особливості правопорушників цієї категорії за ознаками громадянства, національності, віку, статі, освітнього рівня, судимості, співучасті, фізичного стану, працевлаштування, місця проживання, сімейного стану, соціального статусу, психічного стану, соціально- та морально-психологічних ознак, поведінки правопорушників до моменту вчинення погроз або насильства тощо.

Здійснено класифікацію таких осіб, на підставі чого виокремлено типи правопорушників зазначеної категорії, що дозволяє диференційовано й комплексно підійти до формування тактики та стратегії протидії погрозам або насильству щодо правоохоронців, передусім поліцейських.

У підрозділі 2.3 *«Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу»* розроблено характеристику потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за ознаками статі, віку, громадянства, сімейного стану, відомостями про стосунки з правопорушником, службу, посаду, обов'язки, позитивні й негативні ознаки та риси цих осіб. Визначено рівень віктимності працівників правоохоронних органів, встановлено його залежність від виду правоохоронного органу та категорії працівників. Запропоновано типологію жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, залежно від виду їхньої поведінки.

Ознаки та риси потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, запропоновано умовно поділити на позитивні (ті, якими повинен володіти правоохоронець) і негативні (ті, яких у нього не має бути). Встановлено, що на практиці переважають негативні ознаки та риси, які можна поділити на такі групи: 1) негативні риси характеру; 2) відсутність необхідного рівня знань, умінь і навичок; 3) зневіра в ефективному захисті працівників правоохоронних органів; 4) стан (алкогольного сп'яніння або перевтоми); 5) низький рівень доходу, низький рівень життя та матеріального забезпечення; 6) регіональний менталітет, світогляд, сформований у певній місцевості роками щодо терпимості до загальноприйнятого негативного ставлення та відповідної реакції на будь-які дії правоохоронця у зв'язку з несприйняттям/ігноруванням інституту державного управління як такого.

У підрозділі 2.4 *«Детермінанти погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу»* сформульовано систему детермінант злочинів, передбачених ст. 345 КК України, яка включає соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові, організаційно-управлінські причини й умови та дозволяє диференційовано й комплексно підійти до формування

тактики та стратегії протидії погрозам або насильству щодо правоохоронців, передусім поліцейських, шляхом формування системи адекватних заходів запобігання цим суспільно небезпечним діям. Наголошено на організаційно-управлінських детермінантах, серед яких: недоліки реформування правоохоронних органів, кадровий дефіцит і низькоякісний кадровий менеджмент, незадовільна підготовка фахівців, низький рівень авторитету правоохоронців і довіри до них, незадовільна система оцінки результатів правоохоронної діяльності, наявність фактів протиправної діяльності з-поміж правоохоронців та упереджене їх висвітлення ЗМІ, незадовільні критерії оцінки цих представників влади тощо.

Розділ 3 «Заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Загальносоціальні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу»* розроблено пропозиції щодо стратегії запобігання цим протиправним діям, в основі якої – політичні, соціально-економічні, культурно-виховні, організаційно-управлінські та медичні заходи, а саме: завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів і системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи, підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального та правового захисту правоохоронців; підвищення рівня правової культури громадян тощо.

У підрозділі 3.2 *«Спеціально-кримінологічні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу»* в межах системи заходів запобігання цим деліктам найбільш перспективними визнано: підвищення рівня авторитету правоохоронців і довіри до них; вжиття заходів щодо профілактики професійної деформації цих суб'єктів; підвищення рівня дисципліни серед вказаних представників державної влади; удосконалення форм і методів протидії правопорушенням; удосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпечення дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності; детальне роз'яснення правоохоронцям підстав і порядку застосування вогнепальної зброї тощо. Обґрунтовано, що зниження рівня віктимності працівників правоохоронних органів можливе шляхом підвищення рівня їх власної безпеки під час здійснення професійної діяльності за допомогою формування спеціальних знань, умінь, навичок, інтуїції та здобуття необхідного досвіду.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне дослідження та вирішення актуального науково-прикладного завдання, яке полягає в удосконаленні кримінально-правового та кримінологічного забезпечення кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства, а також запобігання цим кримінально протиправним діям. До ключових науково обґрунтованих результатів проведеного дослідження належать, зокрема, такі положення.

1. Встановлено, що сучасний стан доктринального опрацювання проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання цим злочинам, не повною мірою відповідає потребам правозастосовної практики. Попри те, що найбільше досліджень стосується кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 345 КК України, значна частина сформульованих висновків і пропозицій є фрагментарними, недостатньо аргументованими, розрізненими та суперечливими. Натомість проблеми кримінологічної характеристики цих деліктів і заходів запобігання їм залишаються майже не дослідженими. Така ситуація певною мірою зумовлює не лише високий рівень погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, а й існування неефективної системи запобігання їм, а також труднощі в їх кваліфікації та розслідуванні.

2. На підставі всебічного та поглибленого аналізу об'єктивних ознак складів злочинів, передбачених ст. 345 КК України, розроблено низку пропозицій щодо їх об'єкта та об'єктивної сторони. У цьому контексті найбільш значущими є такі положення: 1) сформульовано визначення їх родового, безпосереднього основного та безпосереднього додаткового обов'язкового об'єктів; 2) аргументовано доцільність у ст. 345 КК України та в ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» термін «близькі родичі» замінити на «близька особа»; 3) підтримано пропозицію щодо розширення кола потерпілих від злочину, передбаченого ст. 345 КК України, колишніми працівниками правоохоронних органів; 4) запропоновано в ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріпити терміни «правоохоронний орган» і «працівник правоохоронного органу»; 5) рекомендовано в п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК України визначення поняття «близька особа» доповнити категорією «інша особа» (особа, доля якої, зокрема життя, здоров'я та добробут, небайдужа працівникові правоохоронного органу); 6) обґрунтовано необхідність доповнення ч. 1 ст. 345 КК України конструкцією «якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози»; 7) запропоновано назву ст. 345 КК України викласти в такій редакції: «Погроза або фізичне насильство щодо працівника правоохоронного органу чи його близької особи»; 8) підтримано пропозицію в ч. 2 ст. 345 КК України встановити кримінальну відповідальність за умисне завдання удару або вчинення інших насильницьких дій тощо.

3. Розкрито ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 345 КК України, надано пропозиції щодо їх удосконалення, зокрема: 1) підтримано пропозицію стосовно зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення цього злочину в усіх його формах, до 14 років; 2) сформульовано рекомендації щодо кримінально-правової оцінки вчинення погроз або насильства службовою особою з використанням свого службового становища; 3) додатково аргументовано, що передбачені ст. 345 КК України погроза та побої можуть учинятися лише з прямим, а тілесні ушкодження – з прямим і непрямым умислом; 4) встановлено, що обов'язкова ознака суб'єктивної сторони погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, яка позначається словосполученням «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» характеризує одночасно як мотив,

так і мету цих злочинів; 5) з'ясовано найбільш поширені на практиці мотиви та мету вчинення цих деліктів, серед яких явна неповага до працівників правоохоронних органів, невдоволення їх законними діями, прагнення перешкодити останнім виконати службові обов'язки (передусім щодо припинення протиправної поведінки, застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, притягнення правопорушника до відповідальності), а також намагання здійснити втечу й уникнути покарання за вчинене; 6) визнано необґрунтованою конкретизацію в диспозиції ст. 345 КК України мети посягання на правоохоронців.

4. На підставі вивчення зарубіжного кримінального законодавства, наукової літератури та судової практики запропоновано кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченого ст. 345 КК України, вважати передусім учинення його групою осіб за попередньою змовою та з використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини. Підтримано пропозиції розробників проєкту нового КК України щодо диференціації ознак складу злочину, які підвищують тяжкість погроз або насильства щодо правоохоронців на один або два ступені, порівняно з базовим ступенем тяжкості злочину.

5. Сформульовано пропозиції щодо оптимізації санкцій ст. 345 КК України, зокрема рекомендовано санкцію ч. 1 цієї статті доповнити штрафом від 1 тисячі до 2 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; санкцію ч. 2 – доповнити штрафом від 2 тисяч до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також встановити в ній верхню межу покарання у виді позбавлення волі на рівні 6 років; у санкції ч. 3 – верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 10 років; у санкції ч. 4 – покарання у виді позбавлення волі встановити на строк від 4 до 12 років.

На підставі аналізу практики застосування покарання за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу виявлено типові помилки, яких припускаються суди під час його призначення, а саме: 1) необґрунтоване віднесення до обставин, які обтяжують покарання, учинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку; 2) визнання обставинами, які пом'якшують покарання, характеристик, які визначають особу винного; 3) недоцільність застосування в певних випадках звільнення від відбування покарання з випробуванням, встановлення мінімальної тривалості іспитового строку та покладення на звільнену особу обмеженого переліку обов'язків; 4) призначення окремим засудженим на підставі угод занадто м'якого покарання або ж їх необґрунтоване звільнення від покарання з випробуванням.

6. Питома вага погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу серед посягань на авторитет правоохоронних органів у середньому впродовж 2014–2020 років становила 50,2 %. Динаміка цих злочинів засвідчує зростання їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років. Рівень природної латентності цих діянь є різним (переважає середній і високий, що притаманний погрозам, побоям, легким та середньої тяжкості тілесним ушкодженням). У структурі цих деліктів переважає умисне легке тілесне ушкодження (78,5 %). У 13 % випадків наявні погрози (з них 46,3 % – насильством, 26,8 % – убивством, 24,4 % – убивством і насильством разом; 0,3 % – знищенням чи пошкодженням майна). У 6 % завдають

умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, у 2,2 % – побої та в 0,3 % умисне тяжке тілесне ушкодження. Місцем учинення цих злочинів зазвичай є вулиця, рідше – приміщення (місце проживання чи перебування правопорушника, відділення поліції), під'їзд, транспортний засіб правоохоронця.

6. Розроблено кримінологічний портрет особи, яка вчиняє погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків: чоловік віком 25–50 років, громадянин України, місцевий мешканець міста, із загальною середньою або професійно-технічною освітою, котрий офіційно не працевлаштований, зловживає алкогольними напоями та раніше вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення (іноді – раніше судимий).

Запропоновано типологію осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, що охоплює такі критерії, як стійкість антисоціальної спрямованості правопорушника, його стосунки з потерпілим, мотив, мету, вид (спосіб) суспільно небезпечного діяння, досвід учинення інших кримінальних правопорушень, стан сп'яніння, вид правопорушення, яке передуює погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, а також кількість суб'єктів злочину та форма співучасті.

7. Встановлено, що серед правоохоронців, які стали потерпілими від погроз або насильства, переважають особи чоловічої статі віком 25–45 років із незначним стажем роботи. У 92,7 % випадків потерпілий правоохоронець і правопорушник між собою не знайомі.

Рівень віктимності серед працівників правоохоронних органів залежить від виду правоохоронного органу й категорії працівників (їх належності до певної служби). На підставі вивчення судової практики встановлено, що злочини, передбачені ст. 345 КК України, найчастіше вчиняють стосовно поліцейських (93,7 %), значно рідше (6,3 %) – щодо працівників інших правоохоронних органів (прикордонної служби, органів та установ виконання покарань, органів прокуратури, державної лісової охорони, рибоохорони, військовослужбовці Національної гвардії України). Найчастіше жертвами стають працівники патрульної поліції (69,9 %), рідше – оперативні працівники (7,1 %), дільничні офіцери поліції (5,7 %), слідчі (3,4 %) та працівники інших служб – ювенальної превенції, чергової частини, поліції охорони, логістики, охорони адміністративних будинків тощо (13,9 %).

8. Надано характеристику потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за ознаками статі, віку, громадянства, сімейного стану, відомостями про стосунки з кримінальним правопорушником, службу, посаду, обов'язки, позитивні й негативні ознаки та риси цих осіб. Запропоновано типологію жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, залежно від виду їхньої поведінки – суспільно корисна (правомірна, позитивна), необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна).

9. Сформульовано систему детермінант злочинів, передбачених ст. 345 КК України, яка охоплює такі групи причин та умов: 1) соціально-економічні (перманентна економічна криза, безробіття, значне соціальне розшарування населення, зростання рівня злочинності, недостатнє фінансування правоохоронної системи); 2) суспільно-політичні (намагання політичних сил в Україні використовувати працівників правоохоронних органів у власних інтересах, політична нестабільність у

державі); 3) морально-психологічні (низький рівень правової культури громадян, масове поширення правового нігілізму, професійна деформація правоохоронців); 4) медичні (високий рівень вживання алкогольних напоїв і наркотичних засобів); 5) правові (недоліки чинного законодавства, прорахунки в здійсненні кримінально-правової політики в державі, значний рівень протиправної поведінки з-поміж правоохоронців); 6) організаційно-управлінські (недоліки реформування правоохоронних органів, кадровий дефіцит і низькоякісний кадровий менеджмент, незадовільна підготовка фахівців, низький рівень авторитету правоохоронців і довіри до них, незадовільна система оцінки результатів правоохоронної діяльності, наявність фактів протиправної діяльності з-поміж правоохоронців та упереджене їх висвітлення ЗМІ, незадовільні критерії оцінки цих представників влади тощо).

10. Розроблено систему спеціально-кримінологічних заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів з метою недопущення цих злочинів, їх припинення на стадії готування чи замаху, яка охоплює підвищення рівня авторитету правоохоронців і довіри до них; вжиття заходів щодо профілактики професійної деформації вказаних суб'єктів; підвищення рівня дисципліни цих представників державної влади; удосконалення форм і методів протидії правопорушенням; удосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпечення дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності; детальне роз'яснення їм підстав і порядку застосування вогнепальної зброї тощо.

11. Окреслено перспективні напрями загальносоціального запобігання погрозам або насильству щодо правоохоронців, серед яких завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів та системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи, підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального та правового захисту правоохоронців; підвищення рівня правової культури громадян тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сенько М. М., Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 1. С. 148–157.

2. Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 294–304.

3. Беленок В. П. Об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Юридична наука*. 2013. № 4. С. 51–59.

4. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 59–67.

5. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 42–51.

6. Беленок В. П. Організаційно-управлінські детермінанти погрози або насильства щодо працівників правоохоронних органів в Україні. *Право.ua*. 2021. № 3. С. 119–125.

7. Belenok V. P. Promising ways of prevent threats or violence against law enforcement officers. *European Reforms Bulletin*. 2021. No. 3. P. 11–16.

8. Беленок В. П. Типологія осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів. *European Political and Law Discourse*. 2021. Vol. 8. Issue 5. P. 151–158.

9. Беленок В. П. Проблема формування моральних засад у діяльності органів внутрішніх справ. *Гідність. Солідарність. Субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні* : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 берез. 2006 р.). Львів : Ін-т релігії та суспільства, 2007. С. 133–137.

10. Беленок В. П. Деякі проблеми суб'єктивної сторони посягання на життя працівника правоохоронного органу. *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 15 груд. 2006 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. С. 139–140.

11. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за кримінальним законодавством Республіки Білорусь. *Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи* : матеріали наук. конф. (Львів, 2 берез. 2007 р.). Львів, 2007. С. 235–237.

12. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за законодавством Республіки Польща. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 23–24 берез. 2007 р.). Луцьк : ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. С. 216–217.

13. Сенько М. М., Беленок В. П. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності. *КК України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи вдосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13–15 квіт. 2007 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2007. Ч. 2. С. 138–140.

14. Беленок В. П. Деякі особливості встановлення вини в складі злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 25 квіт. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 179–181.

15. Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Правова система, громадянське суспільство та держава* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.

16. Беленок В. П. Потерпілий як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 14 груд. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

17. Беленок В. П. Частина 1 статті 345 КК України: деякі особливості об'єктивної сторони. *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 7 листоп. 2008 р.). Львів, 2008. С. 13–16.

18. Беленок В. П. Окремі питання погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали III наук.-теорет. конф. (Київ, 7 груд. 2012 р.). Київ, 2012. С. 108–110.

19. Беленок В. П. Реальність та дійсність як обов'язкові ознаки погрози щодо працівника правоохоронного органу. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 квіт. 2013 р.). Харків, 2013. С. 40–43.

20. Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від інших злочинів. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим КПК України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 249–252.

21. Беленок В. П. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, учинені організованою групою. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 337–340.

22. Беленок В. П. Актуальні питання протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. The 3rd International scientific and practical conference «*Topical issues of modern science, society and education*» (October 3-5, 2021)». Kharkiv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2021. P. 1030–1034.

23. Беленок В. П. Латентність погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 жовт. 2021 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2021. С. 26–29.

24. Беленок В. П. Причини та умови погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності НП України* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 жовт. 2021 р.). Одеса : ОДУВС, 2021. С. 88–91.

АНОТАЦІЯ

Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У роботі комплексно досліджено кримінально-правову та кримінологічну характеристику погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (підстави кримінальної відповідальності, передбачені ст. 345 КК України, відповідну практику правозастосування, рівень, структуру, динаміку, латентність, причини й умови вчинення цих деліктів, особу злочинця та потерпілого), на підставі чого розроблено систему заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання цим деліктам.

Ключові слова: погроза, насильство, працівник правоохоронного органу, поліцейський, кримінально-правова характеристика, кримінологічна характеристика, запобігання злочинам.

АННОТАЦИЯ

Беленок В. П. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика угрозы или насилия в отношении работника правоохранительного органа. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2021.

В работе комплексно исследована уголовно-правовая и криминологическая характеристика угроз или насилия в отношении работника правоохранительного органа (основания уголовной ответственности, предусмотренные ст. 345 УК Украины, соответствующая практика правоприменения, уровень, структура, динамика, латентность, причины и условия совершения данных деликтов, преступника и потерпевшего), на основании чего разработана система мероприятий общесоциального и специально-криминологического предотвращения этих деликтов.

Ключевые слова: угроза, насилие, работник правоохранительного органа, полицейский, уголовно-правовая характеристика, криминологическая характеристика, предотвращение преступлений.

SUMMARY

Belenok V. P. Criminal law and criminological characteristics of threat or violence against a law enforcement officer. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining scientific degree of Candidate of Law in specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Penal Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

The research work comprehensively examines criminal law and criminological characteristics of threats or violence against a law enforcement officer (grounds for criminal liability under Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, relevant law enforcement practice, level, structure, dynamics, latency, causes and conditions of these crimes, identity of the offender and the victim) on the basis of which a system of measures of general social and special criminological prevention of these torts has been developed.

According to results of study of criminal law characteristics, the provisions on qualifying and especially qualifying elements of threat or violence against a law enforcement officer, which are related to commission of these crimes in complicity, repeatedly, by an official, using firearms or other weapons, specially adapted or pre-prepared for infliction of bodily harm have been improved. Provisions on objective and subjective elements of crime under Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine (victims, forms of the objective part of the crime, elements of a common subject, motive, criteria for distinguishing from related criminal offenses), as well as proposals to improve the mechanism of criminal liability for threat or violence against law enforcement officers by optimizing the punishment system for the commission of such encroachments, as well as

the reasonable application of criminal law and criminal procedural incentives have been further developed.

Within the criminological characteristics of threats or violence against law enforcement officers, the state of commission of crimes under Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine for the period of 2013–2020, which covers information on their structure (in the vast majority of cases it is a task for law enforcement officers of minor injuries, much less – threats to such authorities), dynamics (growth by an average of 8.4% annually for the past 8 years), the share (during 2014-2020, these torts averaged 50.2% of encroachments on the authority of law enforcement agencies), as well as the type, causes and level of latency (mostly medium and high level of natural latency, which is usually due to reasons related to the reluctance of victims to report a crime or incorrect qualification of the perpetrator).

The system of determinants of crimes provided by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, which includes socio-economic, socio-political, moral and psychological, medical, legal, organizational and managerial reasons and conditions and allows a differentiated and comprehensive approach to the formation of tactics and strategies to counter threats or violence against law enforcement, especially police, in the form of systems of adequate measures to prevent these socially dangerous acts has been formulated.

A modern criminological portrait of a person who commits threats or violence against a law enforcement officer in connection with the performance of his official duties (a 25-50 years old male, a citizen of Ukraine, a local resident of the city, with general secondary or vocational education) who is not officially employed, abuses alcohol and has previously committed an administrative or criminal offense, in some cases previously convicted). Typology of persons who commit threats or violence against law enforcement officers, covering such criteria as the resilience of antisocial orientation of offender, his relationship with victim, motive, purpose, type (method) of socially dangerous acts, experience of committing other criminal offenses, state of intoxication at time of committing a criminal offense, type of offense that precedes threats or violence against a law enforcement officer, as well as the number of subjects of crime and form of complicity has been improved.

The characteristic of victims of the crimes provided for by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, on grounds of sex, age, citizenship, marital status, information about the relationship with the criminal offender, service, position, responsibilities, positive and negative characteristics and traits of these persons has been revealed. Typology of victims of the crimes provided by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, depending on type of its behavior – socially useful (lawful, positive), reckless (reckless), illegal, antisocial (immoral), which allows to determine the role of the victim in the mechanism of threats or violence against law enforcement, as well as to determine victimhood and development of these subjects has been proposed.

Within the system of measures to prevent these offenses at general social level, the most promising are: completion of reforming law enforcement system and elimination of shortcomings in this process; improving the forms and methods of combating alcoholism, drug addiction; taking measures to overcome economic crisis; improving the system of personnel selection in law enforcement agencies and their training system; elimination of

staff shortage; improving financing of the law enforcement system; raising the level of legal culture of citizens, etc. Also, at the special criminological level, it is proposed to focus on increasing level of authority of law enforcement officers and trust in them; taking measures to prevent professional deformation of these subjects; raising the level of discipline of government officials; improving forms and methods of combating crime; improvement, within relevant part, of the criminal legislation and its practical application; ensuring compliance with the principle of inevitability of criminal liability, etc.

Key words: threat, violence, law enforcement officer, police officer, criminal law characteristics, criminological characteristics, crime prevention.